

Judikatūras krājums

TIESAS SPRIEDUMS (virspalāta)

2018. gada 6. novembrī*

Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu – Sociālā politika – Darba laika organizēšana – Direktīva 2003/88/EK – 7. pants – Tiesības uz ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu – Valsts tiesiskais regulējums, kurā ir paredzēta neizmantojama ikgadējā atvaļinājuma un finansiālas kompensācijas par minēto atvaļinājumu zaudēšana, ja darba ņēmējs nav iesniedzis atvaļinājuma pieprasījumu pirms darba attiecību izbeigšanas

Lietā C-619/16

par lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu atbilstoši LESD 267. pantam, ko *Oberverwaltungsgericht Berlin-Brandenburg* (Berlīnes-Brandenburgas Augstākā administratīvā tiesa, Vācija) iesniedza ar lēmumu, kas pieņemts 2016. gada 14. septembrī un kas Tiesā reģistrēts 2016. gada 29. novembrī, tiesvedībā

Sebastian W. Kreuziger

pret

Land Berlin.

TIESA (virspalāta)

šādā sastāvā: priekšsēdētājs K. Lēnartss [*K. Lenaerts*], palātu priekšsēdētāji Ž. K. Bonišo [*J.-C. Bonichot*], A. Prehala [*A. Prechal*] (referente), M. Vilars [*M. Vilaras*], T. fon Danvics [*T. von Danwitz*], F. Biltšens [*F. Biltgen*], K. Jirimēe [*K. Jürimäe*] un K. Likurģs [*C. Lycourgos*], tiesneši M. Ilešiĉs [*M. Ilešić*], J. Malenovskis [*J. Malenovsky*], E. Levits, L. Bejs Larsens [*L. Bay Larsen*] un S. Rodins [*S. Rodin*],

ģenerālvokāts: Ī. Bots [*Y. Bot*],

sekretārs: K. Malaceks [*K. Malacek*] administrators,

ņemot vērā rakstveida procesu un 2018. gada 9. janvāra tiesas sēdi,

ņemot vērā apsvērumus, ko sniedza:

- *S. W. Kreuziger* – savā vārdā,
- *Land Berlin* vārdā – *B. Pickel* un *S. Schwerdtfeger*, pārstāvji, kuriem palīdz *L. von Laffert, Rechtsanwältin*,
- Vācijas valdības vārdā – *T. Henze* un *J. Möller*, pārstāvji,

* Tiesvedības valoda – vācu.

- Itālijas valdības vārdā – *G. Palmieri*, pārstāve, kurai palīdz *F. Di Matteo, avvocato dello Stato*,
 - Ungārijas valdības vārdā – *E. Sebestyén* un *M. Z. Fehér*, pārstāvji,
 - Austrijas valdības vārdā – *G. Eberhard*, pārstāvis,
 - Eiropas Komisijas vārdā – *M. van Beek* un *T. S. Bohr*, pārstāvji,
- noklausījusies ģenerālvokāta secinājumus 2018. gada 29. maija tiesas sēdē,
pasludina šo spriedumu.

Spriedums

- 1 Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu ir par to, kā interpretēt Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2003/88/EK (2003. gada 4. novembris) par konkrētiem darba laika organizēšanas aspektiem (OV 2003, L 299, 9. lpp.) 7. pantu.
- 2 Šis lūgums ir iesniegts tiesvedībā starp *Sebastian W. Kreuziger* un viņa bijušo darba devēju *Land Berlin* (Berlīnes federālā zeme, Vācija) par to, ka šī pēdējā minētā atteicās izmaksāt *S. W. Kreuziger* finansiālu kompensāciju par pirms viņa darba attiecību beigām neizmanto to ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu.

Atbilstošās tiesību normas

Savienības tiesības

- 3 Saskaņā ar Direktīvas 2003/88 4. un 5. apsvērumu:

“(4) Darba ņēmēju darba drošības, higiēnas un veselības aizsardzības uzlabošana ir mērķis, ko nedrīkstētu pakārtot ekonomiskiem apsvērumiem.

(5) Visiem darba ņēmējiem jābūt pietiekamam atpūtas laikam. Jēdzienam “atpūta” jābūt izteiktam laika vienībās, t.i., dienās, stundās un/vai to daļās. [Savienībā] strādājošiem jāpiešķir obligāts laiks ikdienas, iknedēļas un ikgadējai atpūtai, kā arī atbilstīgi pārtraukumi. [..]”
- 4 Šīs direktīvas 7. pants “Gadskārtējais atvaļinājums” ir formulēts šādi:

“1. Dalībvalstis veic vajadzīgos pasākumus, lai nodrošinātu to, ka katram darba ņēmējam ir tiesības uz apmaksātu ikgadēju, vismaz četras nedēļas ilgu, atvaļinājumu saskaņā ar nosacījumiem par tiesībām uz šāda atvaļinājuma piešķiršanu, ko nosaka valsts tiesību akti un/vai prakse.

2. Obligāto apmaksāto ikgadējā atvaļinājuma laikposmu nevar aizstāt ar finansiālu atlīdzību, izņemot gadījumus, kad pārtrauc darba attiecības.”
- 5 Minētās direktīvas 17. pantā ir paredzēts, ka dalībvalstis var atkāpties no atsevišķām tās normām. Tomēr no tās 7. panta nekādas atkāpes nav atļautas.

Vācijas tiesības

6. Saskaņā ar 1988. gada 26. aprīļa *Verordnung über den Erholungsurlaub der Beamten und Richter* (Noteikumi par ierēdņu un tiesnešu atpūtas atvaļinājumu) (*GVBl.* 1988, 846. lpp.; turpmāk tekstā – “*EUrlVO*”) 9. pantu:

“1. Ierēdnis – iespēju robežās vienā reizē – izmanto atpūtas atvaļinājumu, uz ko tam ir tiesības. Pēc attiecīgās personas lūguma atvaļinājumu piešķir vairākās daļās. Kopumā tomēr ir jāizvairās no atvaļinājuma sadalīšanas vairāk nekā divos laikposmos. Atvaļinājuma sadalīšanas gadījumā to ierēdnim piešķir vismaz uz divām secīgām nedēļām.

2. Atvaļinājumu parasti izmanto attiecīgā gada laikā. Tiesības uz atvaļinājumu, kas nav izmantots divpadsmit mēnešu laikā pēc attiecīgā laikposma beigām, zūd. [..]”

7. *EUrlVO* nav tiesību normu, kas paredzētu finansiālas kompensācijas piešķiršanu par ikgadējiem apmaksātiem atvaļinājumiem, kas nav izmantoti darba attiecību beigās.
8. 1963. gada 8. janvāra *Bundesurlaubsgesetz* (Federālais likums par atvaļinājumu) (*BGBL.* 1963, 2. lpp.), redakcijā, kas bija spēkā 2002. gada 7. maijā (*BGBL.* 2002 I, 1529. lpp.) (turpmāk tekstā – “*BUrlG*”), 7. panta 4. punktā ir paredzēts:

“Ja darba tiesisko attiecību izbeigšanas dēļ atvaļinājumu vairs nevar pilnībā vai daļēji piešķirt, tad neizmantotais atvaļinājums ir jāatlīdzina naudā.”

Pamatlieta un prejudiciālie jautājumi

9. No 2008. gada 13. maija līdz 2010. gada 28. maijam *S. W. Kreuziger* kā *Rechtsreferendar* (tiesību zinātņu praktikants) veica jurista profesijām paredzēto sagatavošanās praksi Berlīnes federālajā zemē atbilstoši mācībām, uz ko attiecas publiskās tiesības, bet ne ierēdņa statuss. 2010. gada 28. maijā viņš nokārtoja otrā valsts eksāmena mutvārdu pārbaudi, un ar to beidzās šī prakse un šī apmācība šajā federālajā zemē.
10. *S. W. Kreuziger* neizmantoja ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu laikā no 2010. gada 1. janvāra līdz viņa mācību beigu datumam. 2010. gada 18. decembrī viņš lūdza, lai viņam tiktu piešķirta finansiāla kompensācija par neizmantotajiem ikgadējiem apmaksātajiem atvaļinājumiem. Vispirms šis lūgums tika noraidīts ar *Kammergericht* (Berlīnes Augstākā tiesa, Vācija) priekšsēdētājas 2011. gada 7. janvāra lēmumu, pēc tam, izskatot sūdzību, ar *Gemeinsames Juristisches Prüfungsamt der Länder Berlin und Brandenburg* (Berlīnes un Brandenburgas federālo zemju kopējais juridiskās eksaminācijas birojs, Vācija) 2011. gada 4. maija lēmumu ar pamatojumu, ka *EUrlVO* nav paredzētas šādas tiesības uz kompensāciju un ka savukārt Direktīva 2003/88 ir piemērojama vienīgi darba ņēmējiem, un tās 7. panta 2. punktā paredzētajai finansiālajai kompensācijai katrā ziņā ir nosacījums, ka attiecīgā persona nav varējusi izmantot atvaļinājumu no tās neatkarīgu iemeslu dēļ.
11. *S. W. Kreuziger* iesniedza *Verwaltungsgericht Berlin* (Berlīnes Administratīvā tiesa, Vācija) sūdzību par šiem lēmumiem, bet tā ar 2013. gada 3. maija spriedumu tika noraidīta. Šajā spriedumā arī minētā tiesa ir norādījusi, ka *EUrlVO* nav paredzētas tiesības saņemt finansiālu atlīdzību par darba attiecību izbeigšanas brīdī neizmantotiem ikgadējiem apmaksātiem atvaļinājumiem. Turklāt tā uzskata, ka, lai gan Direktīvas 2003/88 7. panta 2. punktam ir tieša iedarbība, tas nepamato šādu tiesību esamību *S. W. Kreuziger*, jo šo tiesību nosacījums ir, ka attiecīgā persona no savas gribas neatkarīgu iemeslu dēļ nav varējusi izmantot savas tiesības uz ikgadējo atvaļinājumu pirms darba attiecību beigām.

- 12 Turklāt, tā kā ir norādīts, ka *EUrIVO* 9. pantā darba ņēmējam ir paredzēts pienākums izmantot savu ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu, un tiek uzskatīts, ka tādējādi minētā tiesību norma nozīmē, ka attiecīgajai personai tas ir jāpieprasa, *Verwaltungsgericht Berlin* (Berlīnes Administratīvā tiesa) nosprieda, ka tāds valsts tiesiskais regulējums, kurā ir aplūkota tiesību uz ikgadējo atvaļinājumu izmantošanas kārtība, atbilst Direktīvas 2003/88 7. panta 1. punktam. Tā kā *S. W. Kreuziger* apzināti neesot iesniedzis šādu pieprasījumu, zinot, ka viņa darba attiecības beigsies 2010. gada 28. maijā, viņa tiesības uz ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu esot zudušas šajā datumā.
- 13 *S. W. Kreuziger* ir pārsūdzējis šo spriedumu iesniedzējtiesā, kas ir *Oberverwaltungsgericht Berlin-Brandenburg* (Berlīnes-Brandenburgas Augstākā administratīvā tiesa, Vācija). Šī tiesa savukārt norāda, ka *EUrIVO* nav ietverts neviens noteikums, kas ļautu pamatot *S. W. Kreuziger* tiesības saņemt finansiālu kompensāciju par neizmantoto ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu, līdz ar to, tā kā Direktīvas 2003/88 7. panta 2. punkts nav transponēts valsts tiesībās, šādas iespējamās tiesības šajā gadījumā var izrietēt tikai no minētās tiesību normas tiešās iedarbības.
- 14 Šajā ziņā iesniedzējtiesa vispirms norāda, ka uz *S. W. Kreuziger* kā tiesību zinātņu praktikantu attiecas Direktīvas 2003/88 piemērojamība personām.
- 15 Tāpat arī *S. W. Kreuziger* esot izpildījis divus skaidri izteiktus nosacījumus, kas paredzēti minētās direktīvas 7. panta 2. punktā, tas ir, brīdī, kad viņš prasīja finansiālu kompensāciju, viņa darba attiecības esot bijušas izbeigušās un šo attiecību izbeigšanas datumā viņš neesot izmantojis visu ikgadējo atvaļinājumu, uz ko viņam bija tiesības.
- 16 Visbeidzot iesniedzējtiesa tomēr norāda, ka tai ir šaubas par to, vai papildus šiem diviem skaidri formulētajiem nosacījumiem – un, kā ir nospriedusi *Verwaltungsgericht Berlin* (Berlīnes Administratīvā tiesa), – tiesības saņemt finansiālu atlīdzību par neizmantotiem ikgadējiem apmaksātiem atvaļinājumiem var tikt liegtas, ja darba ņēmējs pirms darba attiecību beigām nav pieprasījis sava atvaļinājuma izmantošanu, lai arī viņam bija tāda iespēja, un vai šādu tiesību izmantošanas nosacījums kopumā ir tas, ka darba ņēmējs no viņa gribas neatkarīgu iemeslu dēļ nav varējis izmantot savas tiesības uz ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu pirms darba attiecību beigām.
- 17 Šajos apstākļos *Oberverwaltungsgericht Berlin-Brandenburg* (Berlīnes-Brandenburgas Augstākā administratīvā tiesa) nolēma apturēt tiesvedību un uzdot Tiesai šādus prejudiciālus jautājumus:
- “1) Vai Direktīvas [2003/88] 7. panta 2. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka tam pretrunā ir tādas valsts tiesību normas vai prakse, atbilstoši kurām tiesības uz finansiālu kompensāciju darba attiecību pārtraukšanas gadījumā ir liegtas, ja darba ņēmējs nav iesniedzis pieteikumu par apmaksāta ikgadējā atvaļinājuma piešķiršanu, lai gan viņš to varēja?
- 2) Vai Direktīvas [2003/88] 7. panta 2. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka tam pretrunā ir tādas valsts tiesību normas vai prakse, atbilstoši kurām tiesības uz finansiālu kompensāciju darba attiecību pārtraukšanas gadījumā tiek piešķirtas ar nosacījumu, ka darba ņēmējs no viņa gribas neatkarīgu iemeslu dēļ nav varējis savas tiesības uz apmaksātu ikgadējo atvaļinājumu īstenot pirms darba attiecību beigām?”

Par prejudiciālajiem jautājumiem

Ievada apsvērumi

- 18 Vispirms jānorāda, ka no iesniedzējtiesas lēmuma izriet, ka pamatlietā piemērojamā valsts tiesiskajā regulējumā nav normu, kas paredzētu finansiālas kompensācijas samaksu tiesību zinātņu praktizantiem par pirms darba attiecību beigām neizmantoto ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu. *BUrlG* normas, kurās ir paredzēta šāda kompensācija, viņiem neesot piemērojamas.
- 19 Ņemot vērā šo apstākli, iesniedzējtiesa turklāt precizē, ka prasītāja pamatlietā pieprasījums par šādas kompensācijas piešķiršanu var tikt apmierināts tikai tad, ja attiecīgā persona var pretendēt uz šādu kompensāciju, tieši pamatojoties uz Direktīvas 2003/88 7. panta 2. punktu.
- 20 Šajā ziņā jāatgādina, ka no Tiesas pastāvīgās judikatūras izriet, ka visos gadījumos, kad direktīvas noteikumi pēc to satura ir beznosacījuma un pietiekami precīzi, privātpersonām ir tiesības uz tiem atsaukties valsts tiesās pret valsti, ja tā vai nu noteiktajā termiņā nav transponējusi direktīvu valsts tiesībās, vai arī ja tā to ir transponējusi nepareizi (spriedums, 2012. gada 24. janvāris, *Dominguez*, C-282/10, EU:C:2012:33, 33. punkts un tajā minētā judikatūra). Turklāt, ja personas var atsaukties uz direktīvu attiecībā pret valsti, tās to var darīt neatkarīgi no tā, kādā statusā tā rīkojas – kā darba devējs vai kā valsts iestāde. Abos gadījumos ir jāizvairās no tā, ka valsts varētu gūt priekšrocības no Savienības tiesību neievērošanas (spriedums, 2012. gada 24. janvāris, *Dominguez*, C-282/10, EU:C:2012:33, 38. punkts un tajā minētā judikatūra).
- 21 Pamatojoties uz šiem apsvērumiem, Tiesa ir pieļāvusi, ka privātpersonas var atsaukties uz beznosacījuma un pietiekami precīzām direktīvas normām, it īpaši pret dalībvalsti un tās administrācijas iestādēm kopumā, tostarp decentralizētām iestādēm (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2018. gada 7. augusts, *Smith*, C-122/17, EU:C:2018:631, 45. punkts un tajā minētā judikatūra).
- 22 Attiecībā uz Direktīvas 2003/88 7. panta 2. punktu no Tiesas pastāvīgās judikatūras izriet, ka šajā tiesību normā tam, lai rastos tiesības uz finansiālu kompensāciju, ir paredzēts vienīgi nosacījums, pirmkārt, ka darba attiecības ir izbeigušās un, otrkārt, ka darba ņēmējs nav izmantojis visu ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu, uz ko viņam bija tiesības šo attiecību izbeigšanas datumā. Šīs tiesības ir tieši piešķirtas minētajā direktīvā, un tās var būt atkarīgas tikai no tajā skaidri paredzētiem nosacījumiem (šajā nozīmē skat. spriedumus, 2014. gada 12. jūnijs, *Bollacke*, C-118/13, EU:C:2014:1755, 23. un 28. punkts, kā arī 2016. gada 20. jūlijs, *Maschek*, C-341/15, EU:C:2016:576, 27. punkts). Tādējādi minētā tiesību norma atbilst kritērijiem par beznosacījuma raksturu un pietiekamu precizitāti un tāpat atbilst nosacījumiem, kas vajadzīgi tiešas iedarbības radīšanai.
- 23 Šajā gadījumā no minētā izriet – tieši tas, ka piemērojamās valsts tiesību normās nav paredzēts samaksāt finansiālu kompensāciju par ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu, kas nav izmantots, izbeidzoties tiesību zinātņu praktizantu attiecībām, ir šķērslis tam, lai *S. W. Kreuziger* saņemtu, tieši pamatojoties uz Direktīvas 2003/88 7. panta 2. punktu, šādu atlīdzību no sava bijušā darba devēja, kas ir Berlīnes federālā zeme, kurai ir valsts iestādes statuss. Ciktāl ir konstatēts, ka *S. W. Kreuziger* atbilst šajā pēdējā minētā tiesību normā noteiktajām prasībām, valsts tiesām tādējādi nav jāpiemēro valsts tiesiskais regulējums vai prakse, kurā ir liegts saņemt šādu kompensāciju.

Par pirmo jautājumu

- 24 Attiecībā uz pirmo jautājumu, vispirms jānorāda – lai gan iesniedzējtiesa minētajā jautājumā nav precizējusi valsts tiesību aktus, uz kuriem attiecas šis gadījums, no iesniedzējtiesas lēmumā ietvertajām norādēm var secināt, ka runa ir par *EUrlVO* 9. pantu.

- 25 Lai gan iesniedzējtiesa nepauž savu viedokli par *EURLVO* 9. panta piemērojamību pamatlietas apstākļos, tā norāda, kā izriet no šī sprieduma 12. punkta, ka spriedumā, par kuru tajā ir iesniegta apelācijas sūdzība, *Verwaltungsgericht Berlin* (Berlīnes Administratīvā tiesa) savukārt ir uzskatījusi, ka ar šo valsts tiesību normu darba ņēmējam ir noteikts pienākums pieprasīt izmantot savu ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu. Pēdējā minētā tiesa uzskata – tā kā nav izpildīts šis pienākums, kuru tā uzskata par atbilstošu Direktīvas 2003/88 7. panta 1. punktam, *S. W. Kreuziger* tiesības uz ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu izbeidzas darba attiecību beigšanas datumā.
- 26 Turklāt iesniedzējtiesa precizē, kā izriet no šī sprieduma 16. punkta, ka tā lūdz Tiesai sniegt prejudiciālu nolēmumu tāpēc, ka tai ir šaubas par *Verwaltungsgericht Berlin* (Berlīnes Administratīvā tiesa) tādējādi veiktās interpretācijas saderību ar Direktīvu 2003/88.
- 27 Šādos apstākļos pirmais jautājums ir jāsaprot tādējādi, ka ar to tiek jautāts, vai Direktīvas 2003/88 7. pants ir jāinterpretē tādējādi, ka tam pretrunā ir tāds valsts tiesiskais regulējums, kāds ir *EURLVO* 9. pants, ciktāl tajā ir paredzēts, ka tad, ja darba ņēmējs nav pieprasījis iespēju izmantot savu ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu pirms darba attiecību izbeigšanas, attiecīgā persona automātiski zaudē ikgadējā apmaksātā atvaļinājuma dienas, uz kurām tai ir bijušas tiesības atbilstoši Savienības tiesībām šīs darba attiecību izbeigšanās brīdī, kā arī attiecīgi savas tiesības uz finansiālu kompensāciju par šo neizmantoto ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu.
- 28 Šajā ziņā vispirms jāatgādina, ka saskaņā ar Tiesas pastāvīgo judikatūru katra darba ņēmēja tiesības uz apmaksātu ikgadējo atvaļinājumu ir jāuzskata par īpaši svarīgu Savienības sociālo tiesību principu, no kura nevar atkāpties un kuru kompetentās valsts iestādes var īstenot, tikai un vienīgi ņemot vērā Direktīvā 2003/88 tieši paredzētos ierobežojumus (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2014. gada 12. jūnijs, *Bollacke*, C-118/13, EU:C:2014:1755, 15. punkts un tajā minētā judikatūra).
- 29 Turklāt tiesības uz ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu kā Savienības sociālo tiesību princips ir ne tikai īpaši svarīgas, bet tās arī ir tieši noteiktas Eiropas Savienības Pamattiesību hartas, kurai LES 6. panta 1. punktā ir atzīts tāds pats juridiskais spēks kā Līgumiem, 31. panta 2. punktā (spriedums, 2016. gada 30. jūnijs, *Sobczyszyn*, C-178/15, EU:C:2016:502, 20. punkts un tajā minētā judikatūra).
- 30 Tā kā pamatlietā ir aplūkots atteikums samaksāt finansiālu kompensāciju par ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu, kas nav izmantots datumā, kad tiek izbeigtas starp pamatlietas pusēm pastāvējušās darba attiecības, ir svarīgi atgādināt, ka tad, ja darba attiecības ir izbeigušās, vairs nav iespējama tā ikgadējā apmaksātā atvaļinājuma faktiskā izmantošana, uz kuru darba ņēmējam ir tiesības. Lai novērstu to, ka šīs neiespējamības rezultātā tiktu izslēgta jebkāda, pat finansiāla veida, šo darba ņēmēja tiesību izmantošana, Direktīvas 2003/88 7. panta 2. punktā ir paredzēts, ka darba ņēmējam ir tiesības uz finansiālu kompensāciju par neizmantotajām ikgadējā apmaksātā atvaļinājuma dienām (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2014. gada 12. jūnijs, *Bollacke*, C-118/13, EU:C:2014:1755, 17. punkts un tajā minētā judikatūra).
- 31 Kā atgādināts šī sprieduma 22. punktā – Tiesa ir uzsvērusi, ka Direktīvas 2003/88 7. panta 2. punktā, lai rastos tiesības uz finansiālu atlīdzību, ir paredzēts nosacījums vienīgi par to, pirmkārt, ka darba attiecības ir izbeigušās un, otrkārt, ka darba ņēmējs nav izmantojis visu ikgadējo atvaļinājumu, uz ko viņam ir bijušas tiesības šo attiecību izbeigšanās datumā.
- 32 Šajā ziņā no Tiesas judikatūras izriet, ka minētā tiesību norma ir jāinterpretē tādējādi, ka tai pretrunā ir tādi valsts tiesību akti vai prakse, kas paredz, ka darba attiecību beigās nekāda finansiāla kompensācija par neizmantoto ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu netiek samaksāta darba ņēmējam, kas nevarēja izmantot visu ikgadējo atvaļinājumu, uz kuru viņam bija tiesības pirms šo darba attiecību beigām, it īpaši tāpēc, ka viņš bija slimības atvaļinājumā visā atsaucē laikposmā vai pārcelšanas laikposmā vai tā daļā (spriedumi, 2009. gada 20. janvāris, *Schultz-Hoff* u.c., C-350/06 un C-520/06, EU:C:2009:18, 62. punkts; 2016. gada 20. jūlijs, *Maschek*, C-341/15, EU:C:2016:576, 31. punkts, kā arī 2017. gada 29. novembris, *King*, C-214/16, EU:C:2017:914, 65. punkts).

- 33 Turklāt Tiesa ir nospiedusi, ka Direktīvas 2003/88 7. pants nevar tikt interpretēts tādējādi, ka tiesības uz apmaksātu ikgadējo atvaļinājumu un tātad tiesības uz finansiālu kompensāciju, kas paredzētas šī panta 2. punktā, var izbeigties darba ņēmēja nāves dēļ. Šajā ziņā Tiesa it īpaši ir uzsvērusi, ka tad, ja pienākumam samaksāt šādu kompensāciju būtu jāizbeidzas, beidzoties darba attiecībām darba ņēmēja nāves dēļ, šī apstākļa sekas būtu tādas, ka nejaušs notikums ar atpakaļejošu spēku izraisītu minētajā 7. pantā paredzēto tiesību uz apmaksātu ikgadējo atvaļinājumu pilnīgu zaudēšanu (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2014. gada 12. jūnijs, *Bollacke*, C-118/13, EU:C:2014:1755, 25., 26. un 30. punkts).
- 34 Attiecībā uz pamatlietu jānorāda, ka – saskaņā ar norādēm iesniedzējtiesas lēmumā un kā ir izklāstīts šī sprieduma 25.–27. punktā – *S. W. Kreuziger* bijušā darba devēja atteikums samaksāt viņam finansiālu kompensāciju par pirms darba attiecību beigām neizmantoto ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu ir pamatots it īpaši ar valsts tiesisko regulējumu, šajā gadījumā – *EURLVO* 9. pantu, saskaņā ar kuru tiesības uz minēto atvaļinājumu zūd nevis tāpēc, ka ir beigušās minētās darba attiecības, bet tāpēc, ka *S. W. Kreuziger* nav pieprasījis to izmantot minēto attiecību laikā.
- 35 Tātad uzdotsais jautājums būtībā ir par to, vai, ņemot vērā šī sprieduma 31. punktā atgādināto Tiesas judikatūru, datumā, kurā ir izbeigušās pamatlietā aplūkotās darba attiecības, *S. W. Kreuziger* vēl bija tiesības uz ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu, kas varētu tikt pārvērstas par finansiālu kompensāciju šo attiecību izbeigšanās dēļ.
- 36 Tādējādi minētais jautājums, pirmkārt, attiecas uz Direktīvas 2003/88 7. panta 1. punkta interpretāciju un ir vērsts uz tā noskaidrošanu, vai šī tiesību norma liedz tajā garantētajām tiesībām neizmantota ikgadējā atvaļinājuma gadījumā automātiski zust tāpēc, ka darba ņēmējs nav pieprasījis šo tiesību izmantošanu darba attiecību laikā.
- 37 Šajā ziņā, pirmkārt, no šī sprieduma 30.–33. punktā minētās Tiesas judikatūras nevar secināt, ka Direktīvas 2003/88 7. pants būtu jāinterpretē tādējādi, ka neatkarīgi no apstākļiem, kuru dēļ darba ņēmējs nav izmantojis savu ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu, minētajam darba ņēmējam būtu jā saglabā minētā panta 1. punktā norādītās tiesības uz ikgadējo atvaļinājumu un darba attiecību izbeigšanās gadījumā – tiesības uz kompensāciju, kas var to aizstāt, saskaņā ar šī paša panta 2. punktu.
- 38 Otrkārt, lai gan, protams, no pastāvīgās judikatūras izriet, ka, lai garantētu Savienības tiesībās paredzētās darba ņēmēja pamattiesības uz ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu, Direktīvas 2003/88 7. pants nevar tikt interpretēts šauri, kaitējot no tā izrietošajām darba ņēmēja tiesībām (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2014. gada 12. jūnijs, *Bollacke*, C-118/13, EU:C:2014:1755, 22. punkts un tajā minētā judikatūra), tomēr ir jāatgādina arī, ka šī panta 1. punktā noteiktās samaksas par atvaļinājumu mērķis ir ļaut darba ņēmējam faktiski izmantot atvaļinājumu, uz ko viņam ir tiesības (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2006. gada 16. marts, *Robinson-Steele* u.c., C-131/04 un C-257/04, EU:C:2006:177, 49. punkts).
- 39 Saskaņā ar Tiesas pastāvīgo judikatūru Direktīvas 2003/88 7. pantā paredzēto tiesību uz ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu mērķis, pirmkārt, ir ļaut darba ņēmējam atpūsties no viņa darba līgumā paredzēto uzdevumu izpildes un, otrkārt, dot viņam laiku relaksācijai un brīvā laika nodarbēm (spriedums, 2016. gada 20. jūlijs, *Maschek*, C-341/15, EU:C:2016:576, 34. punkts un tajā minētā judikatūra).
- 40 Turklāt, paredzot, ka ikgadēja apmaksāta atvaļinājuma minimālais laikposms nevar tikt aizstāts ar finansiālu kompensāciju, izņemot, ja tiek izbeigtas darba attiecības, Direktīvas 2003/88 7. panta 2. punkts ir vērsts it īpaši uz patiesas atpūtas nodrošināšanu darba ņēmējam, lai nodrošinātu viņa drošības un veselības efektīvu aizsardzību (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2006. gada 16. marts, *Robinson-Steele* u.c., C-131/04 un C-257/04, EU:C:2006:177, 60. punkts un tajā minētā judikatūra).

- 41 Treškārt, kā izriet no Direktīvas 2003/88 7. panta un Tiesas judikatūras, dalībvalstīm savos valsts tiesību aktos ir jāparedz tiesību uz ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu piešķiršanas un izmantošanas nosacījumi, precizējot konkrētus apstākļus, kādos darba ņēmēji var šīs tiesības izmantot (spriedums, 2009. gada 20. janvāris, *Schultz-Hoff* u.c., C-350/06 un C-520/06, EU:C:2009:18, 28. punkts un tajā minētā judikatūra).
- 42 Šajā ziņā Tiesa it īpaši ir precizējusi, ka Direktīvas 2003/88 7. panta 1. punktam principā pretrunā nav tādi valsts tiesību akti, kuros ir noteikta šajā direktīvā skaidri paredzēto tiesību uz apmaksātu ikgadēju atvaļinājumu izmantošanas kārtība, ieskaitot arī minēto tiesību zaudēšanu atsaucēs vai pārcelšanas laikposma beigās, tomēr ar nosacījumu, ka darba ņēmējam, kurš zaudējis tiesības uz ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu, ir bijusi faktiskā iespēja izmantot viņam minētajā direktīvā paredzētās tiesības (spriedums, 2009. gada 20. janvāris, *Schultz-Hoff* u.c., no C-350/06 un C-520/06, EU:C:2009:18, 43. punkts).
- 43 Tāds valsts tiesiskais regulējums, kāds ir *EUrlVO* 9. pants, attiecas uz ikgadēja apmaksāta atvaļinājuma izmantošanas noteikumiem Direktīvas 2003/88 7. panta 1. punkta un iepriekšējā punktā minētās Tiesas judikatūras izpratnē.
- 44 Šāda veida tiesiskais regulējums ietilpst valsts tiesību aktu normās un procedūrās, kas piemērojamas darba ņēmēju atvaļinājumu noteikšanai, lai ņemtu vērā dažādas iesaistītās intereses (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2009. gada 10. septembris, *Vicente Pereda*, C-277/08, EU:C:2009:542, 22. punkts).
- 45 Tomēr, kā izriet no šī sprieduma 42. punkta, jāpārlicinās, ka šo valsts normu piemērošana neizraisa darba ņēmēja iegūto tiesību uz ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu zaudēšanu arī tad, ja viņam nebūtu bijusi faktiskā iespēja izmantot šīs tiesības.
- 46 Šajā gadījumā jānorāda – no iesniedzējtiesas lēmuma izriet, ka, šķiet, *Verwaltungsgericht Berlin* (Berlīnes Administratīvā tiesa) ir interpretējusi *EUrlVO* 9. pantu tādējādi, ka automātiskās sekas apstāklim, ka darba ņēmējs nav pieprasījis savu ikgadējā apmaksātā atvaļinājuma izmantošanu pirms darba attiecību izbeigšanās, ir tādas, ka šīs izbeigšanās brīdī šis darba ņēmējs zaudē savas tiesības uz minēto atvaļinājumu un attiecīgi savas tiesības uz finansiālu kompensāciju par šo neizmantoto atvaļinājumu.
- 47 Kā ģenerālvokāts ir norādījis secinājumu 34. punktā, šāds automātisks tiesību uz ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu zudums, kas nav pakārtots iepriekšējai pārbaudei par to, ka darba ņēmējam ir bijusi faktiskā iespēja izmantot šīs tiesības, neatbilst šī sprieduma 42. punktā atgādinātajām robežām, kas dalībvalstīm ir jāievēro, precizējot minēto tiesību izmantošanas kārtību.
- 48 Darba ņēmējs ir jāuzskata par vājāko darba attiecību pusi, līdz ar to ir jānovērš darba devēja iespējas viņam noteikt viņa tiesību ierobežojumu. Ņemot vērā šo vājākā situāciju, šāds darba ņēmējs var atturēties skaidri pieprasīt darba devējam savu tiesību ievērošanu, jo it īpaši viņa prasības dēļ pēdējais minētais var vērst pret viņu pasākumus, kas var ietekmēt darba attiecības par launu šim darba ņēmējam (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2010. gada 25. novembris, *Fuß*, C-429/09, EU:C:2010:717, 80. un 81. punkts, kā arī tajos minētā judikatūra).
- 49 Turklāt stimuli atteikties no atvaļinājuma atpūtai vai izdarīt tā, lai darba ņēmēji no tā atteiktos, nav saderīgi ar tiesību uz ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu mērķiem, kas ir atgādināti šī sprieduma 39. un 40. punktā un kas ir vērsti it īpaši uz vajadzību nodrošināt, ka darba ņēmējam tiek garantēta patiesa atpūta, lai nodrošinātu viņa drošības un veselības efektīvu aizsardzību (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2006. gada 6. aprīlis, *Federatie Nederlandse Vakbeweging*, C-124/05, EU:C:2006:244, 32. punkts). Tādējādi jebkura darba devēja prakse vai bezdarbība, kas potenciāli var atturēt darba ņēmēju no tiesību uz ikgadēju atvaļinājumu izmantošanas, arī ir pretrunā tiesību uz apmaksātu ikgadēju atvaļinājumu mērķim (spriedums, 2017. gada 29. novembris, *King*, C-214/16, EU:C:2017:914, 39. punkts un tajā minētā judikatūra).

- 50 Šādos apstākļos ir jānovērs situācija, kurā pienākums nodrošināt tiesību uz ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu faktisku izmantošanu pilnībā būtu pārņemts uz darba ņēmēju, bet darba devējam tādējādi tiktu piedāvāta iespēja tikt atbrīvotam no viņa paša pienākumu ievērošanas, aizbildinoties, ka darba ņēmējs nav iesniedzis ikgadējā apmaksātā atvaļinājuma pieprasījumu.
- 51 Kaut arī šajā ziņā ir jāprecizē, ka tā pienākuma ievērošana, kas darba devējam izriet no Direktīvas 2003/88 7. panta, nevar piespiest to likt saviem darba ņēmējiem faktiski izmantot savas tiesības uz ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2006. gada 7. septembris, Komisija/Apvienotā Karaliste, C-484/04, EU:C:2006:526, 43. punkts), tomēr minētajam darba devējam ir jānodrošina, ka darba ņēmējs var izmantot šīs tiesības (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2017. gada 29. novembris, *King*, C-214/16, EU:C:2017:914, 63. punkts).
- 52 Šajā ziņā, kā to ir norādījis arī ģenerālvokāts secinājumu 43.–45. punktā, darba devējam, jo īpaši, ņemot vērā tiesību uz ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu obligāto raksturu un Direktīvas 2003/88 7. panta lietderīgās iedarbības nodrošināšanai, konkrēti un pārskatāmi ir jānodrošina, ka darba ņēmējam faktiski ir iespēja izmantot savu ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu, vajadzības gadījumā formāli mudinot to darīt, precīzi un savlaicīgi viņu informējot – lai nodrošinātu, ka minētais atvaļinājums joprojām ir piemērots attiecīgās personas atpūtas un izklaides nodrošināšanai, kas tam ir jāveicina, – par to, ka tad, ja viņš to neizmanto, tas tiks zaudēts atsaucē laikposma vai atļautā pārcelšanas laikposma beigās, vai arī darba attiecību beigās, ja tās izbeidzas šajā laikposmā.
- 53 Turklāt pierādīšanas pienākums šajā ziņā ir darba devējam (pēc analogijas skat. spriedumu, 2006. gada 16. marts, *Robinson-Steele* u.c., C-131/04 un C-257/04, EU:C:2006:177, 68. punkts). Ja tas nevar pierādīt, ka ir atbilstoši rūpējies, lai darba ņēmējs faktiski varētu izmantot ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu, uz ko viņam bija tiesības, ir jāuzskata, ka tiesību uz minēto atvaļinājumu izbeigšanās un darba attiecību izbeigšanās gadījumā attiecīga finansiālās kompensācijas nesamaksāšana par neizmantoto ikgadējo atvaļinājumu attiecīgi nav saderīga ar Direktīvas 2003/88 7. panta 1. un 2. punktu.
- 54 Tomēr, ja minētais darba devējs spēj iesniegt pierādījumus šajā ziņā, kas ir viņa pienākums, un līdz ar to šķiet, ka darba ņēmējs savu ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu neizmanto apzināti un zinādams, kādas tam būs sekas pēc tam, kad viņam ir bijusi iespēja faktiski izmantot savas tiesības uz šo atvaļinājumu, Direktīvas 2003/88 7. panta 1. un 2. punktam pretrunā nav ne šo tiesību zudums gadījumā, ja darba attiecības tiek izbeigtas, ne attiecīgi finansiālās kompensācijas par neizmantoto ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu neesamība.
- 55 Kā ģenerālvokāts ir norādījis secinājumu 52. un 53. punktā, ikviena Direktīvas 2003/88 7. panta interpretācija, kas mudinātu darba ņēmēju apzināti atturēties no viņa ikgadējā apmaksātā atvaļinājuma izmantošanas piemērojamā atsaucē vai atļautās pārcelšanas laikposmā, lai palielinātu savu darba samaksu, izbeidzot darba attiecības, kā izriet no šī sprieduma 49. punkta, būtu nesaderīga ar tiesību uz ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu ieviešanas mērķiem.
- 56 Ņemot vērā iepriekš izklāstītos apsvērumus, uz pirmo jautājumu ir jāatbild, ka Direktīvas 2003/88 7. pants ir jāinterpretē tādējādi, ka tam pretrunā ir tāds valsts tiesiskais regulējums, kāds ir pamatlietā, ciktāl tajā ir paredzēts, ka tad, ja darba ņēmējs nav pieprasījis iespēju izmantot savu ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu pirms darba attiecību izbeigšanās datuma, attiecīgā persona – automātiski un iepriekš nepārbaudot, vai darba devējs bija devis tai faktisku iespēju, tostarp darba devējam sniedzot atbilstošu informāciju, izmantot tiesības uz atvaļinājumu pirms minētās izbeigšanās – zaudē ikgadējā apmaksātā atvaļinājuma dienas, uz kurām tai ir bijušas tiesības atbilstoši Savienības tiesībām šīs izbeigšanās brīdī, kā arī attiecīgi savas tiesības uz finansiālu kompensāciju par šo neizmantoto ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu.

Par otro jautājumu

- 57 Ievērojot uz pirmo jautājumu sniegto atbildi, uz otro jautājumu nav jāatbild.

Par tiesāšanās izdevumiem

- 58 Attiecībā uz pamatlietas pusēm šī tiesvedība ir stadija procesā, kuru izskata iesniedzējtiesa, un tā lemj par tiesāšanās izdevumiem. Izdevumi, kas radušies, iesniedzot apsvērumus Tiesai, un kas nav minēto pušu izdevumi, nav atlīdzināmi.

Ar šādu pamatojumu Tiesa (virspalāta) nospriež:

Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2003/88/EK (2003. gada 4. novembris) par konkrētiem darba laika organizēšanas aspektiem 7. pants ir jāinterpretē tādējādi, ka tam pretrunā ir tāds valsts tiesiskais regulējums, kāds ir pamatlietā, ciktāl tajā ir paredzēts, ka tad, ja darba ņēmējs nav pieprasījis iespēju izmantot savu ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu pirms darba attiecību izbeigšanās datuma, attiecīgā persona – automatiski un iepriekš nepārbaudot, vai darba devējs bija devis tai faktisku iespēju, tostarp darba devējam sniedzot atbilstošu informāciju, izmantot tiesības uz atvaļinājumu pirms minētās izbeigšanās – zaudē ikgadējā apmaksātā atvaļinājuma dienas, uz kurām tai ir bijušas tiesības atbilstoši Savienības tiesībām šīs izbeigšanās brīdī, kā arī attiecīgi savas tiesības uz finansiālu kompensāciju par šo neizmantoto ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu.

[Paraksti]